

«Тасдиқ мекунам»

Ректори Донишгоҳи давлатии
омӯзгоҳии Тоҷикистон ба номи С.
Айнӣ, доктори илми таърих, профессор
Ибодуллозода Ахлиддин Ибодулло

«6» декабри соли 2023

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар - Донишгоҳи давлатии омӯзгоҳии Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ ба диссертатсияи Шоназаров Зарбахтҷон Музаффарович дар мавзуи «Таҳлили муқоисавии вожаҳои бемуодил дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ аз нигоҳи забоншиносии фарҳангӣ ва тарҷума (бар мабной романи Густав Флобер «Madame Bovary» - «Хонум Боварӣ»)» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD)- доктор аз рӯи ихтисоси 6D021300 – Забоншиносӣ (6D021302-Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ).

Мусаллам аст, ки тамоми забонҳои дунё бо ҳам алоқаи ногузастанӣ доранд. Тавассути забону забондонӣ халқу миллатҳо аз фарҳангу маданият, адабиёту таърихи ҳамдигар аз наздик огоҳ мешаванд. Забон воситаи муҳимтарини муносибати байни одамон мебошад, аз ин рӯ, забон хоси ҷамъияти инсонист. Он дар тамоми фаъолияти гуногунсоҳаи одамон ҳамчун воситаи алоқа, баёни фикр, ҳиссиёт ва ирода нақши босазо ва арзанда дорад.

Бояд зикр намуд, ки бо пешрафти ҷанбаҳои мухталифи ҳаёти иҷтимоию иқтисодӣ, фарҳангии гуманитарӣ масъалаҳои тарҷума низ таваҷҷуҳи мутахассисонро ба худ ҷалб менамояд, зеро забон ҳамеша дар ҳоли рушду тағйирёбӣ қарор дошта, аз ҷанбаҳои мухталиф, аз ҷумла аз нигоҳи тарҷума ба таҳқиқоти наву тоза ниёз дорад. Дар ин замина, омӯзиши муаммоҳои тарҷума дар замони муосир вобаста ба вожаҳои бемуодил – реалияҳо, экзотизмҳо, экзотизмҳои сохторӣ, воҳидҳои фразеологӣ, зарбулмасалу мақолҳо, истилоҳот ва ғайра хеле ҷолибу пураҳаммият ба назар мерасад. Зеро дар ин воҳидҳои забонӣ обуранги милли ва хусусиятҳои фарҳангии забонҳои мавриди таҳқиқ бештару амиқтар инъикос меёбанд.

Бинобар ин, барои рушди илми тарҷумашиносии тоҷик баррасии масъалаҳои марбут ба тарҷумаи воҳидҳои мухталифи забон, аз ҷумла вожаҳои бемуодили забон, аз аҳамияти хос бархӯрдор аст. Гузашта аз ин, дар пажӯҳишҳои забонӣ ва муқоисаи забонҳо масъалаҳои муқоиса ва тарҷума дар мисоли забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ бар мабной асари бадеӣ кам ба назар мерасанд. Аз ин лиҳоз, мавзуи интиҳобнамудаи Шоназаров

Зарбахтҷон Музаффарович таҳти унвони «Таҳлили муқоисавии вожаҳои бемуодил дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ аз нигоҳи забоншиносии фарҳангӣ ва тарҷума (бар мабноси романи Густав Флобер «Madame Bovary» - «Хонум Боварӣ»)» мубрам ва саривақтӣ ба ҳисоб меравад.

Бояд зикр намуд, ки диссертатсияи мавриди таҳқиқ ба ихтисоси пешниҳодшуда 6D021300 — Забоншиносӣ (6D021302 — Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ), кори тарҷумонӣ ва ғайра мувофиқат мекунад.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулосаву феҳристи адабиёт, замима ва рӯйхати ихтисораҳо иборат буда, дар маҷмуъ 184 саҳифаи чопи компютерио ташкил медиҳад. Ҳар як боб ва фаслу зерфасл дигареро пурраву муқаммал намуда, дар маҷмуъ таҳқиқоти комили диссертатсиониро ба вуҷуд овардааст.

Дар муқаддима мубрамияти мавзӯ баён шуда, дараҷаи омӯзиши он муайян гардида, мақсаду вазифаҳо ва наwgониҳои таҳқиқот, арзиши назариявӣ амалӣ, методу усулҳои таҳқиқ нишон дода шуда, нуктаҳои, ки ба ҳимояи пешниҳод мешавад, мушаххас гардидааст. Инчунин оид ба натиҷаҳои тасвиби таҳқиқоти диссертатсионӣ маълумот оварда шудааст.

Мубрамии мавзӯ дар он зоҳир мегардад, ки робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои олам, алаҳусус, кишварҳои фаронсавизабон вусъат меёбанд ва муоширати касбӣ миёни соҳибзабонони тоҷик ва кишвари Фаронса ба таъминоти забонӣ ниёз дорад. Гузашта аз ин, таҳқиқоти кунунии забони тоҷикӣ дар муқоиса бо забонҳои хориҷӣ то ба ҳол бештар дар мисоли забонҳои русиву англисӣ ва ғайра сурат гирифтааст ва шумораи таҳқиқоти масъалаҳои тоҷикӣ-фаронсавӣ ночиз аст, ҳол он ки ҳар ду забон таърихи тулонӣ ва хусусияти хоси забониву фарҳангӣ дошта, аз лиҳози муқоиса ва баррасии масъалаҳои тарҷума ба таваҷҷуҳи хоси мутахассисон ниёз доранд. Бинобар ин, дар диссертатсияи мазкур таҳқиқи масъалаҳои мубрами муқоиса ва тарҷумаи вожаҳои бемуодил дар мисоли забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ бори нахуст дар шакли махсус ва монографӣ сурат мегирад, ки дар раванди омӯзиши мутақобилаи забонҳо ва тақмили сифати тарҷумаҳо дар доираи забонҳои мазкур аз аҳамияти илмию амалӣ бархӯрдор хоҳад буд. Муаллиф барои мақсадҳои таҳқиқотӣ дар диссертатсия аз матни асари бадеӣ истифода намудааст, ки ин ҳам ба мубрамияти мавзӯ зам хоҳад шуд, зеро маводди адабӣ барои таҳқиқоти забонӣ ва хусусияти фарҳангии соҳибзабонон объекти муътамад маҳсуб меёбад.

Мақсади таҳқиқи диссертатсияи мазкур таҳлили муқоисавии вожаҳои бемуодили забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ аз нигоҳи забоншиносии фарҳангӣ ва тарҷума бар мабноси асари бадеӣ иборат мебошад.

Наwgони илмӣ таҳқиқ дар он зоҳир мегардад, ки масъалаҳои таҳлили муқоисавӣ ва тарҷумаи вожаҳои бемуодил аз забони фаронсавӣ ба забони тоҷикӣ бо ҷалби маводди англисӣ дар мисоли асари бадеӣ

бори аввал мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Кори таҳқиқоти мазкур дар раванди ғанигардонии маълумоти назариявӣ оид ба тарҷумаи вожаҳои бемуодил ва омӯзиши забонҳо саҳми арзанда хоҳад гузошт. Бори нахуст вежагиҳои тарҷумаи вожаҳои бемуодил дар доираи забонҳои тоҷикӣ ва фаронсавӣ муайян карда шуда, таснифоти илмии онҳо асоснок карда шудааст. Ҳамчунин, моҳияти тарҷумаи реалияҳо, экзотизмҳои сохторӣ, воҳидҳои фразеологӣ ва нидо дар забонҳои муқоисашаванда ошкор гардидааст. Бори аввал вежагиҳои тарҷумаи воҳидҳои лексикӣ, фразеологӣ ва грамматикӣ бемуодил дар мисоли матни асари бадеӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва фаронсавӣ нишон дода шудааст. Бояд зикр намуд, ки тавсияҳои муаллифи диссертатсияи мантқиқӣ буда, ба соҳаҳои мушаххаси забоншиносӣ, забоншиносии муқоисавӣ ва тарҷумашиносӣ равона гардидаанд. Чунон ки муаллиф қайд намудааст, натиҷаҳои диссертатсия барои истифода дар таҳқиқи пажӯҳиши забоншиносии фаронсавӣ ва тоҷикӣ васоити хубе буда метавонанд.

Яке аз **аҳамиятҳои амалии таҳқиқот** аз он иборат аст, ки тарзу воситаҳои хоси таҳқиқи муқоисавии мавзуи мазкур метавонад дар раванди омӯзиши бахши луғат ва дастури забонҳо ҳамчун маводди муфиди амалӣ дар мисоли забонҳои тоҷикӣ ва фаронсавӣ мавриди истифода қарор гиранд. Аҳамияти амалии таҳқиқ боз ҳам дар он аст, ки қолабҳои намунаҳои таҳлил метавонад ҳангоми таҳқиқи воҳидҳои монанд дар мисоли забонҳои дигар, таҳияи дастурҳои таълимӣ ва китобҳои дарсӣ низ мавриди истифодаи амалӣ қарор гиранд.

Саҳми шахсии муҳаққиқ дар он дида мешавад, ки мавзуи таҳлили муқоисавии вожаҳои бемуодили забонро дар доираи илми забоншиносии муқоисавӣ, дар маводди забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ бо ҷалби маводди забони англисӣ аз ҷониби муаллиф бори нахуст ба таври фарогир мавриди пажӯҳиш қарор гирифта, муаллиф дар ин самт муваффақ гашта, ба натиҷаҳои ҷашмдошт ноил шудааст.

Робитаи таҳқиқ бо барномаҳо ва ё мавзӯҳои илмии соҳа. Мавзуи таҳқиқ бо барномаҳои таълимӣ ва илмии филологӣ, забоншиносӣ ва самти таҳқиқоти илмии кафедраи забоншиносии муқоисавӣ ва назарияи тарҷумаи Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода ва ҳамчунин, бо мазмуну мундариҷаи лоиҳаи пажӯҳишии (мавзуи фармоишии бучавӣ)-и пешниҳоднамудаи Донишгоҳи номбурда таҳти унвони “Мушкилоти тарҷуманопазирӣ дар шароити вусъатёбии робитаҳои байналмилалӣ Тоҷикистони навин”, ки аз ҷониби сохторҳои марбутатаи давлатӣ ҳамоҳанг ва тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад.

Боби якуми диссертатсия **“Асосҳои назариявии таҳқиқоти вожаҳои бемуодил дар забоншиносии муқоисавӣ ва тарҷумашиносӣ”** унвон дошта, он аз се зербоб иборат мешавад. Дар зербоби якум **“Моҳияти лингвистии вожаҳои бемуодили забон”** доир ба ин мавзӯ маълумоти назариявӣ баррасӣ ва таҳлил мегардад. Қайд карда мешавад, ки дар умум таҳқиқоти вожаҳои бемуодили забон вазифаи нав нест, вале вобаста ба

вазъи имрӯза ва сатҳи мусоиди робитаҳои забонҳои тоҷикӣ, фаронсавӣ ва англисӣ, бешубҳа, таҳқиқу баррасии онҳо аз нигоҳи тоза ва талаботи рӯз мубрам ва саривақтӣ маҳсуб меёбад.

Зербоби дуюм **“Таснифи вожаҳои бемуодили забон”** ном дошта, дар ин зербооб фикру андешаҳои олимони соҳа оид ба ин мавзӯ таҳлил ва баррасӣ гардидааст.

Зербоби сеюми боби якум **“Аҳамияти осори Густав Флобер ва романи ӯ «Madame Bovary» - «Хонум Боварӣ»** унвон гирифтааст. Муаллиф интихоби асари мазкурро барои таҳқиқи масъалаҳои забон ва тарҷумаи осори бадеӣ муносиб шуморидааст.

Боби дуоми диссертатсияи мазкур **“Таҳлили муқоисавии вожаҳои бемуодил дар фазои забон ва фарҳанги фаронсавӣ ва тоҷикӣ”** номгузорӣ шудааст. Дар ин боб вожаҳои бемуодили забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ дар фазои забон ва фарҳанги ду соҳибзабон муқоиса ва таҳлил карда шудааст.

Зербоби якуми боби дуюм **“Тавсифи муқоисавии реалияҳо дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ”** унвон гирифта, муаллиф дар ин бахш ба таснифот ва фикру ақидаҳои олимони соҳа така намуда, реалияҳои этнографӣ, ономастикӣ ва реалияҳои ҷамъиятӣ-сиёсии забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ муқоиса ва таҳлил намудааст.

Зербоби дуоми боби дуюм **“Экзотизмҳо ҳамчун навъи вожаҳои бемуодил”** унвон гирифтааст, ки дар он роҷеъ ба экзотизмҳо маълумот дода шуда, мисолҳои мушаххас пешниҳод гардидаанд.

Зербоби сеюми боби дуюм **“Экзотизмҳои сохторӣ”** номгузорӣ шуда, дар зербоби мавриди назар фикру ақидаҳои олимони соҳа оид ба экзотизмҳои сохторӣ пешниҳод шуда, таҳлил ва баррасӣ шудааст. Инчунин дар раванди таҳлил муайян гардидааст, ки дар забони фаронсавӣ навъҳои калимасозие мавҷуданд, ки баъзеи онҳо дар забони тоҷикӣ дида намешаванд.

Зербоби чоруми боби дуюм **“Воҳидҳои фразеологӣ дар забонҳои мавриди муқоиса”** унвон гирифтааст ва дар ин бахш қайд мегардад, ки оид ба воҳидҳои фразеологӣ ҳам дар забони фаронсавӣ ва ҳам забони тоҷикӣ аз тарафи олимони соҳа як қатор таҳқиқоти назаррас гузаронида шудааст.

Зербоби панҷуми боби дуюм **“Ихтисораҳо ҳамчун падидаи вожаҳои бемуодил дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ”** номгузорӣ шуда, дар он ихтисораҳои маъмули забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ муқоиса карда шудааст.

Боби сеюми диссертатсия **“Ҳусни тарҷумаи вожаҳои бемуодил аз забони фаронсавӣ ба забони тоҷикӣ дар мисоли романи Густав Флобер «Madame Bovary» - «Хонум Боварӣ» бо ҷалби маводди забони англисӣ”** ном гирифтааст ва ба таҳлили роҳу усулҳои тарҷумаи комили вожаҳои бемуодил аз забони фаронсавӣ ба забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ бахшида шудааст.

Дар зербоби якуми боби сеюм “**Усулҳои тарҷуман вожаҳои бемуодили забон дар тарҷумашиносӣ**” роҳу усулҳои тарҷуман вожаҳои луғавии бемуодил аз як забон ба забони дигар дар таҳқиқоти мухталифи олимони соҳа инъикос ёфтаанд, хусусан, дар тарҷумаи адабиёти бадеӣ, публисистӣ ва ҷамъиятӣ-сиёсӣ.

Зербоби дуҷуми боби сеюм “**Тарҷумаи реалияҳо**” унвон гирифта, дар он реалияҳои забони фаронсавӣ таҳлил карда шудаанд, ки дар романи Густав Флобер «Madame Bovary» - «Хонум Боварӣ» истифода гардидаанд. Дар он ҳамчунин роҳҳои татбиқи усулҳои тарҷумаи онҳо ба забонҳои тоҷикӣ бо ҷалби маводди англисӣ таҳлил карда шудаанд.

Зербоби сеюми боби сеюм “**Тарҷумаи экзотизмҳои сохторӣ**” унвон гирифта, дар зербоби мазкур яке аз гурӯҳҳои вожаҳои бемуодил, яъне экзотизмҳои сохториро баррасӣ шудаанд. Ҳангоми таҳқиқ аз тарафи муаллиф муайян карда шудааст, ки экзотизмҳои сохторӣ низ дар асари мавриди назар хеле серистеъмол мебошанд.

Зербоби чоруми боби сеюм “**Тарҷумаи ономастика**” ном гирифтааст ва ба таҳлили тарҷумаи исмҳои хос бахшида шудааст. Дар он қайд карда мешавад, ономастика ба яке аз гурӯҳҳои калони вожаҳои бемуодил маҳсуб меёбад. Муаллиф дар қори худ ба баъзе гурӯҳҳои ономастика дар забонҳои муқоисашаванда тавачҷуҳ зоҳир намудааст.

Зербоби панҷуми боби сеюм “**Тарҷумаи воҳидҳои фразеологӣ**” номгузорӣ шудааст. Дар он гуфта мешавад, ки нависанда барои таъмини обуранги бадеии романи худ аз ВФ, ташбеҳҳои устувор ва ифодаҳои маҷозӣ, ҳамчунин, чанд ЗМ фаровон истифода бурдааст.

Зербоби шашуми боби сеюм “**Тарҷумаи нидо**” унвон гирифта, ба таҳлили тарҷумаи нидоҳои асар бахшида шудааст. Гуфта мешавад, ки дар рафти таҳлил дар забони фаронсавӣ нидоҳои наздикмаъно нисбат ба нидоҳои забони тоҷикӣ, нидоҳои хоси забони фаронсавӣ ва нидоҳои тарҷумаашон баробар ба сифр ба мушоҳида расиданд.

Муҳаққиқ аз баҳсу баррасӣ ва таҳлили муқоисавии вожаҳои бемуодил дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ аз нигоҳи забоншиносии фарҳангӣ ва тарҷума (бар мабнои романи Густав Флобер «Madame Bovary» - «Хонум Боварӣ») андешаҳо ва хулосаҳои худро дар ҳаҷми 13 банд натиҷагирӣ намудааст. Бояд қайд намуд, ки қори таҳқиқотии Шоназаров Зарбахтҷон Музаффарович дар асоси меъёрҳои нави илмӣ таҳия гардидааст. **Хулосаҳои** муаллифи диссертатсия аз ҷиҳати илмӣ асоснок буда, мазмуну мундариҷаи мухтасари таҳқиқро ба таври илмӣ натиҷагирӣ менамоянд.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия дар тавассути 8 мақолаи илмӣ сурат гирифта, 4-тои он дар маҷаллаҳои тақриршавандаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ва 4-тои дигар дар маҷмуаи конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ ба ҷоп расондаи муаллифи диссертатсия мебошанд. Мақолаҳо ба мавзӯи таҳқиқшаванда мутобиқ буда, мундариҷаи қори илмии баанҷомрасидаро инъикос

менамоянд.

Барасмиятдарории диссертатсия дар умум ба талаботи ҚОА ҷавобгӯ буда, баъзе номувофиқатии ҷузъӣ дар қисми эродҳои ҳамин тақризи ишора гардидаанд.

Автореферат мазмуну мундариҷаи қори илмиро баён менамояд. Варианти русии автореферат бо мазмуну мундариҷаи варианти тоҷикии он мувофиқ аст.

Дар баробари дастовардҳои муҳим диссертатсия ва автореферати он аз камбудихо ва норасоихо низ ҳолӣ нест:

1. Дар боби аввали диссертатсия (саҳ. 24) андешаҳои муаллиф оид ба забони русӣ ва мисолҳо аз ин забон мушоҳида мешаванд, ки иртиботи он ба мавзӯ ва мақсаду вазифаҳои қор чандон равшан нест.

2. Дар диссертатсия хуб мешуд, ки моҳияти истилоҳҳои “вожаҳои бемуодил” ва “тарҷуманопазирӣ” ба таври возеҳ шарҳ дода шаванд, зеро дар баробари доштани робитаи зич онҳо аз ҳамдигар фарқ низ доранд.

3. Ба назари мо, на ҳамаи намудҳои вожаҳои бемуодил, ки дар таснифоти назариявӣ ёдоварӣ шудаанд, дар бобҳои минбаъда таҳлил гардидаанд.

4. Дар боби сеюми диссертатсия баъзе ҷумлаҳои таҳлиلى такрор омадаанд (саҳ.28, 30).

5. Дар баъзе саҳифаҳои диссертатсия ва автореферат ғалатҳои имлоӣ ва техникӣ ба назар мерасанд (саҳ. 12, 90, 95, 149, 150, 153 ва ғ).

Дар маҷмӯъ, камбудихои ишорашуда арзиши илмию амалии қори таҳқиқотиро коҳиш намедиханд, зеро онҳо ислоҳшаванда буда, хусусияти тавсиявӣ доранд.

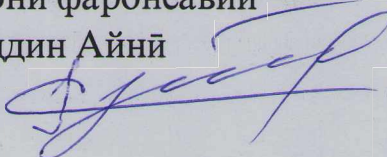
Бояд зикр намуд, ки диссертатсияи Шоназаров Зарбахтҷон Музаффарович дар мавзӯи «Таҳлили муқоисавии вожаҳои бемуодил дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ аз нигоҳи забоншиносии фарҳангӣ ва тарҷума (бар мабноси романи Густав Флобер «Madame Bovary» - «Хонум Боварӣ»)» қори анҷомёфта буда, ба талаботи бандҳои 31-35-и Тартиб додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ аст. Муаллифи он Шоназаров Зарбахтҷон Музаффарович сазовори дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) - доктор аз рӯи ихтисоси 6D021300 - Забоншиносӣ (6D021302 - Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ) мебошад.

Тақриз дар чаласаи кафедраи забони фаронсавии факултети забонҳои романӣ-германи ДДОТ ба номи Садриддин Айни дар таърихи 04 декабри 2023, тибқи суратчалсаи № 5 мавриди муҳокима қарор гирифт.

Тақриз аз ҷониби дотсенти кафедраи забони фаронсавии ДДОТ ба номи С. Айни, номзади илмҳои филология Бойматова Д. омода карда шудааст.

Раисикунанда:

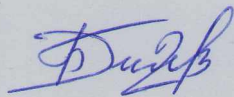
Мудирӣ кафедраи забони фаронсавии
ДДОТ ба номи Садриддин Айни
д.и.ф., и.в. профессор

Султонзода С.А.

Ташхисгар:

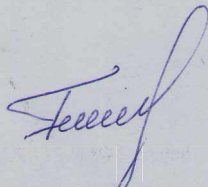
н.и.ф., и.в. дотсент

Бойматова Д.М.

Котиби чаласа:

н.и.ф. и.в. дотсент

Ғаниева М.А.

Имзои Султонзода С., Бойматова Д. ва Ғаниева М.-ро
тасдиқ мекунам: Сардори Раёсати
кадрҳо ва корҳои махсуси
ДДОТ ба номи С. Айни

Мустафозода А.

Суроға: 734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 121.

Тел.: (+992 37) 2241383

E-mail: info@tgpu.tj

Сомона: <https://tgpu.tj/>

“6” декабри с. 2023